

ROBERT L. WOLKOFF:

DEN LIBERALA DEMOKRATINS MOTSÄGELSER

Ett gammalt talesätt: "Man vet inte vart man är på väg, om man inte vet varifrån man kommer". Sanningen i detta lyser klarast i den ettriga debatten kring multikulturalism och beledsagande spörsmål: Politisk "korrekthet", minoritetsrättigheter, dekonstruktionismens utmaning av den klassiska litteraturen.

Förtjänar diskussion

Multiculturalism and The Politics of Recognition är således ett välkommet och strålände undantag från det allmänna debattläget. Essäisterna som har bidragit till denna samling skisserar den liberala demokratis inneboende motsägelser - motsägelser som förtjänar genomtänkt diskussion snarare än högljudd retorik på de politiska barriaderna.

I den essä som har givit boken dess titel, beskriver den politiska filosofen Charles Taylor två grundläggande förändringar i perspektiv som tillsammans skapat den moderna identiteten. Då

Multiculturalism and The Politics of Recognition, An Essay by Charles Taylor, with commentary by Amy Gutmann, editor, Steven C. Rockefeller, Michael Walzer and Susan Wolf, Princeton University Press, 1992.

rigida samhälleliga hierarkier försvann, försvann också begreppet "ära" ("honor"). Det ersattes med begreppet "dignitet", något inneboende i varje människa qua människa. Samtidigt, med individualismens frammarsch, inträffade en "förskjutning av den moraliska tonvikten". "Att vara sig själv", snarare än att "ha rätt" enligt ett bestämt moraliskt schema, blev ett avgörande element i att vara helt mänsklig.

Intim dialog

Taylor bevisar hur Rousseau ansvarade för denna "massiva subjektiva inriktning", och dessutom hur Herders tillämpning av denna idé blev "den moderna nationalismens mest grundläggande utgångspunkt." - på både gott och ont.

En naturlig följd av dessa utvecklingar var att frågan om "erkännande" ("recognition") av individens identitet fick en brinnande ny angelägenhet. Tidigare, var sådant erkännande nästan automatiskt, något som skedde i enlighet med en bestämd och hierarkisk samhällelig ordning. Då identitet blev allt mer subjektiv, krävde "erkännande" en alltmer intim "dialog" mellan samhället och individen.

Problemet är bara att denna "dialog" ställer motsägande krav. "Vi erkänner med rätta bara det som är universellt närvarande – alla har ju sin identitet – genom att erkänna det som är unikt i var och en. "Betoningen på dignitet leder åt allmänmänskligt håll – "mänskliga rättigheter", för alla. Betoningen på individuell identitet kräver däremot en "skillnadens politik" ("politics of difference"). De som betonar jämlikhet fördömer "individualisterna" som främjare av diskriminering (oavsett om avsikten med den är positiv eller negativ). De som betonar individens identitet anklagar "universalisterna" för främmandet av påtvingad (och ofta totalitär) homogenitet.

Principiellt tänkande

Till detta redan imponerande komplex av idéer, tillägger Taylor Kants åsikt att grunden för mänsklig dignitet är var och ens kapacitet för principiellt tänkande. Denna kapacitet är något som alla människor delar – i motsats till konsekvenserna av sådant tänkande, som ofta går starkt isär. Ronald Dworkin, som Taylor citerar, visar vad detta i praktiska termer innebär. Han skiljer mellan det liberala samhällets "procedurmässiga" och "substantiva" förpliktelser. "Ett liberalt samhälle är ett som...inte tar någon substantiv ställning beträffande livets ändamål. Samhället är i stället förenat kring en starkt procedurmässig förpliktelse att behandla människor med lika respekt."

Lika respekt

Den aktuella fråga som multikulturalismen ställer, innebär emellertid ett mer långtgående krav. Inte bara det att alla människor, som tänkande varelser, eller som tillhörande och skapare av mänskliga kulturer förtjänar lika respekt – utan också att dessa kulturernas moraliska och intellektuella alster själva förtjänar lika respekt.

Detta krav verkar vid första ögonkastet vara oresonabelt. Samhälle, tycker man, bör vara neutralt i sådana "utvärderingsfrågor". Det är opassande för ett liberalt samhälle att anse en viss kultur vara överlägsen andra, eller att hävda att alla kulturer är av lika värde. En sådan bedömning, anser Taylor "kan inte befallas av en moralisk princip." Dessutom skulle en sådan "bedömning på begäran vara ett agerande av hisnande nedlåtenhet. Det kan inte allvarligt menas som genuint tecken på respekt."

Älsklings teori

Taylor understryker dessutom på ett strålande sätt varför dekonstruktionismen – som anser att alla moraliska och kulturella mått etableras av, och har för avsikt att förstärka, den rådande maktstrukturen – har blivit multikulturalismens älsklings teori. "En positiv bedömning på begäran är rentav nonsens, om inte någon sådan teori anses vara gällande." I själva verket, påpekar Susan Wolf i sin kommentar till Taylor, är ett sådant krav självmotsägande. Det är "sammanflätat med ett förnekande av alla möjliga måttstockar, och

skulle således undergräva bedömningar av lika värde i samma utsträckning som den undergräver bedömningar av mindre värde."

Styr våra attityder

Frågan är emellertid: Är liberalismen faktiskt neutral, eller är den per definition hegemonisk? Är det inte sant att liberalismen främjar vissa värderingar som, på osynligt sätt, som luften vi andas, styr våra attityder beträffande folk och kulturer? Har den främjat "icke-erkännande" ("nonrecognition"), eller värre, "förvidret erkännande" ("misrecognition") av "andra" – i så fall, ett slags förtryck, som till och med kan hota "de andras" överlevnad? "Själva begreppet "blind"-liberalism", skriver Taylor, "är möjligtvis ett slags pragmatisk motsägelser, en partikularism förklädd som det universella." Utan tvekan är det på detta som de västerländska demokratierna betraktas i större delar av den muslimska världen, och det finns mer än en smula sanning i denna beskrivning. Taylor själv anser att liberalismen måste vara "en kämpande troslära" (creed).

Opraktisk liberalism

Det kvarstår alltså ett val mellan två alternativ: Ett liberalt samhälle som betonar neutralitet – och därmed riskerar en hycklande blindhet gentemot sina egna värderingar, och sitt sätt att tvinga minoritetsgrupper att anpassa sig till dem. Eller, alternativt, ett liberalt samhälle som öppet erkänner att det är berett att främja

vissa värderingar, men som sedan måste brottas med kampen att lindra spänningar som uppstår mellan de "officiella" värderingarna och de medborgare som inte delar dem.

I längden, skriver Taylor, "kan den procedurmässiga liberalismens rigiditeter snabbt bli opraktiska." Samtidigt blir den "substantiva" förklaringen till nya invandrare och kulturella grupper – "Så här gör vi i Sverige" allt mer tafatt. Med tilltagande "porositet hos gränser" ("porosity of borders"), och beledsagande kulturell mångfald, blir det allt fler som kan svara "Så här gör du i Sverige – du, men inte vi." Susan Wolf sätter huvudtrycket på ordet "vi", i sin diskussion om den stora kontroversen beträffande vilka böcker som skall ingå i begreppet "stor litteratur" – en kontrovers som har drabbat amerikanska universitet under ett decennium. Ett legitimt intresse på "vår" identitet kräver en utvidgad litterär kanon, just därför att "vi" har utvidgats.

Intolerant demokrati

Steven C. Rockefeller är mer tveksam än Taylor och Wolf beträffande farorna med betoningen på etnisk identitet i stället för vår identitet som "bärare av en universell mänsklig natur." En sådan felaktig prioritering "kan undergräva liberalismens grunder och... öppna dörren för intoleransen." Må vara att demokratin hotar en viss kulturs överlevnad. "Den demokratiska vägen innebär respekt och öppenhet inför alla kulturer, men samtidigt utmanar den alla kulturer att överge de

intellektuella och moraliska värderingar som är oförenliga med ideal som frihet, jämlikhet och det fortgående gemensamma experimentala sökandet efter sanning och välstånd. Liberalismen är en skapande metod för förvandling ('creative method of transformation').

Respekterar skillnader

Michael Walzer bidrar med den anmärkningsvärt skarpa insikten att en "neutral" liberalism som betonar lika rättigheter är bara ett alternativ som står till buds inom en liberalism som respekterar kulturella skillnader. Det amerikanska samhället, som av Horace Kallen, en av USA:s stora filosofer, har kallats en "nation av nationer", och som saknar en väl etablerad majoritetskultur, har av skäliga anledningar valt en liberalism som betonar lika rättigheter. Dessutom, påpekar han, har de invandrare som har kommit till USA medvetet valt att acceptera en spänning mellan den nya och den gamla kulturen. Andra länder, som Sverige, har i stället

valt en liberalism som tillåter dem att främja sina egna nationella identiteter, medan de samtidigt (med olika grader av framgång) försöker respektera grundläggande minoritetsrättigheter. Man kan emellertid fråga sig om de minoriteter i Sverige, vilkas medlemmar ofta består av flyktingar, asylsökande och gästarbetare, i lika stor utsträckning som invandrare till USA är beredda att låta sina kulturella värderingar ifrågasättas.

Rätta frågorna

Varje övergång från den ena typen av liberalism till den andra är plågsam. Detta förklarar den starka spänning som är förknippad med dessa spörsmål. Varje politiskt beslut har oundvikligen, oavsett hur begränsat det är i omfattning, långtgående konsekvenser. Den får genklang i en debatt som har pågått i århundraden. Denna rika samling essäer gör inte anspråk på att ge entydiga svar. Men den hjälper en åtminstone att ställa de rätta frågorna.